

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 7.

Uit de gebeurtenissen rondom Luther blijkt, dat er in de tijd van Karel V:

- nog geen sprake is van een sterk centraal gezag in het Duitse keizerrijk en
- een belangrijk verschil bestaat tussen katholicisme en protestantisme.

4p **9** Ondersteun elke uitspraak.

Gebruik bron 8.

Twee interpretaties:

- 1 Uit het verhoor van Veronese blijkt dat het plaatsvindt in een tijd van overgang.
- 2 Het verhoor is uit te leggen als een reactie op de Reformatie.

4p **10** Ondersteun beide interpretaties.

Gebruik bron 9.

De achttiende-eeuwse tekenaar van deze prent wil met deze allegorie een boodschap overdragen aan zijn publiek.

4p **11** Licht dit toe door aan te geven:

- (met twee elementen uit de prent) welke boodschap dat is en
- dat deze tekening aansluit bij een ideaal van de Verlichting.

In de achttiende eeuw vindt een uitbouw van de Europese expansie plaats.

2p **12** Leg uit welk verband er bestaat tussen de uitbouw van de Europese expansie en de trans-Atlantische slavenhandel.

De Engelse abolitionisten aan het einde van de achttiende eeuw richtten zich in hun eerste campagnes op de afschaffing van de trans-Atlantische slavenhandel, omdat zij verwachtten dat door afschaffing van deze handel het lot van de slaven in Amerika zou verbeteren.

2p **13** Leg uit welke redenering zij daarbij volgden.

bron 7

De kerkhervormer Maarten Luther wordt op 3 april 1521 door de paus in de kerkelijke ban gedaan. De Duitse keizer Karel V wil Luther uit het Duitse Rijk verbannen. Op dat moment zijn de Duitse vorsten (het Duitse keizerrijk bestaat uit een aantal verschillende vorstendommen) bijeen in Worms voor een Rijksdag, een vergadering onder leiding van de keizer. Hier mag Luther zich verdedigen, maar hij wordt uiteindelijk toch door de keizer in de (rijks)ban gedaan. Luther is dan al ondergedoken op een kasteel van de keurvorst van Saksen, een van de leden van de Rijksdag. In zijn verdediging voor de Rijksdag zegt Maarten Luther

“Zeer grootmogende keizer, zeer hoogmogende keurvorsten¹⁾, vorsten en edelen. Van de twee punten die mij gisteren zijn voorgelegd door uwe keizerlijke majesteit en uw hoogmogendheden, namelijk of ik de gewraakte (afgekeurde) en op mijn naam staande geschriften als de mijne erken en erachter blijf staan of ze wil herroepen, heb ik op het eerste punt al meteen kort en klaar geantwoord, namelijk dat deze boekjes inderdaad mijn werk zijn en onder mijn naam gepubliceerd. (...)

Nu uwe keizerlijke majesteit en uwe hoogheden een eenvoudig antwoord wensen, geef ik een antwoord zonder talmen of omhaal (...): alleen getuigenissen van de Heilige Schrift of overtuigende bewijzen kunnen mij in het ongelijk stellen. Want ik geloof noch de paus, noch de concilies alleen, omdat het zonneklaar is dat zij zich herhaaldelijk hebben vergist en zichzelf hebben tegengesproken. Ik kan alleen overwonnen worden door de Heilige Schriften die ik heb aangehaald. En aangezien mijn geweten gevangen is in Gods woord, kan ik en wil ik niets herroepen, omdat het bezwaarlijk, onheilzaam en gevaarlijk is om tegen het geweten in te handelen. (...) De concilies²⁾ kunnen dwalen en hebben gedwaald, dat is zonneklaar en ik zal het bewijzen. God moge mij te hulp komen. Amen. Hier ben ik.”

noot 1 de keurvorsten zijn de Duitse vorsten die de keizer van het Duitse Rijk kiezen

noot 2 op een concilie vergaderen rooms-katholieke bisschoppen over geloofszaken

bron 8

In de zomer van 1573 komt de schilder Paolo Veronese in moeilijkheden. Hij moet verschijnen voor de Inquisitie (kerkelijke rechtbank) om zich te verdedigen tegen een beschuldiging van ketterij. Hieronder staat een deel van zijn verhoor

V(raag):

Waar is het een schilderij van?

A(ntwoord):

Het is een schilderij van het Laatste Avondmaal dat Jezus genoot met zijn discipelen in het huis van Simon.

V: En dit Avondmaal van Onze Heer, heb je er ook bedienden op geschilderd?

A: Ja, mijnheer.

V: Zeg hoeveel bedienden en wat elk aan het doen is.

A: Eerst is er de meester van het huis, Simon; onder hem heb ik een bediende geplaatst, waarvan ik aanneem dat die is gekomen voor zijn eigen plezier om de tafeldekking te zien. Er zijn nog verschillende andere, die ik mij vanwege het grote aantal figuren op het schilderij niet meer kan herinneren.

V: Wat is de betekenis van de mannen in Duitse kledij met een hellebaard (soort lans) in hun hand? (...)

A: Wij schilders maken gebruik van dezelfde vrijheid die geldt voor dichters en narren. Ik heb die twee hellebaardiers geplaatst, één is aan het eten en de andere aan het drinken bij de trap, maar ze staan beide klaar om elke taak te vervullen die van hen geëist wordt: het leek me passend dat een meester van een huis dat zo rijk en groot was - zoals ik al had gezegd - zulke bedienden had. (...)

V: Wie denk je dat er werkelijk aanwezig waren bij het Laatste Avondmaal?

A: Ik geloof dat Christus en zijn apostelen aanwezig waren, maar op de voorgrond van het schilderij heb ik figuren geplaatst als versiering, die heb ik zelf bedacht.

V: Was je opgedragen figuren als Duitsers en narren te schilderen?

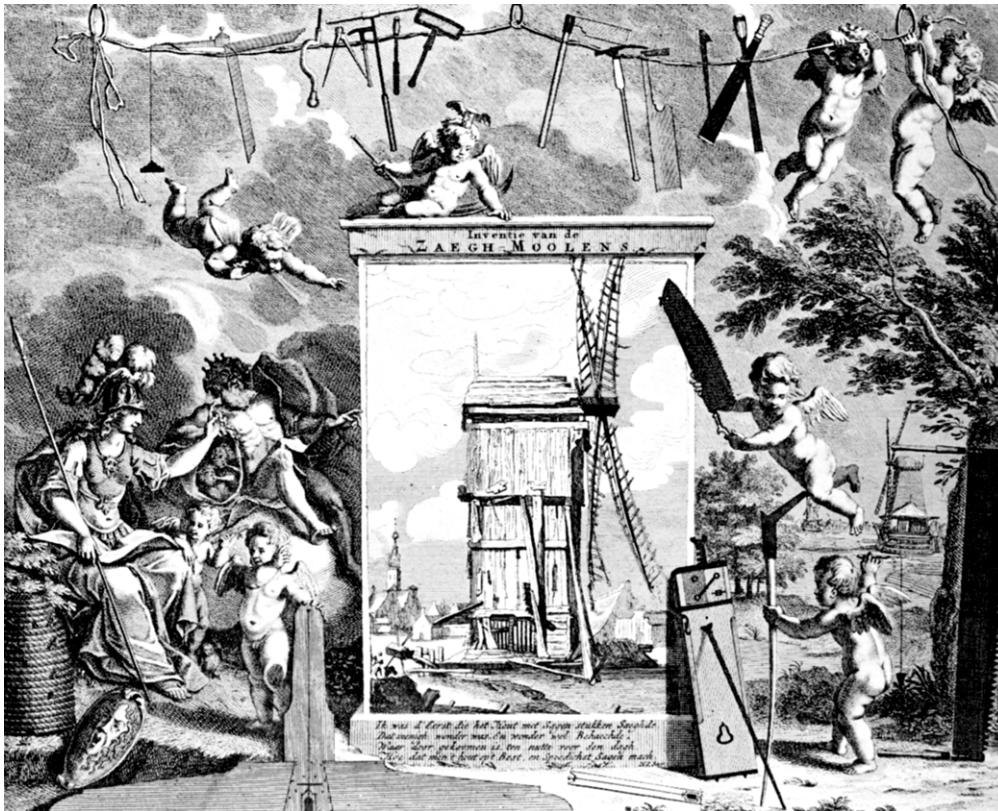
A: Nee, mijnheer, maar aan mij was opdragen het schilderij zo goed mogelijk te versieren, en aangezien het een groot schilderij is, moest dat naar mijn mening met veel figuren.

V: Begrijp je nu dat je een fout hebt gemaakt het zo te schilderen en dat het niet kan worden goedgekeurd?

A: Grote Heren, ik verdedig het niet maar ik dacht dat ik er juist aan deed.

bron 9

Een allegorie (=zinnebeeldige voorstelling) uit de achttiende eeuw, met als thema: de uitvinding van de zaagmolen in de zestiende eeuw

Toelichting

De prent middenin de afbeelding is in 1592 gemaakt naar aanleiding van de beloning voor de uitvinder van de houtzaagmolen, Cornelis van Uitgeest, omdat de zaagmolen het hout zo snel en goed kon zagen.

de figuren links: Grieks-Romeinse goden die welvaart en handel verbeelden
bovenaan en rechts: timmermangereedschappen
links vooraan: een bijenkorf, symbool van nijverheid
rechts achter: een achttiende-eeuwse molen

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.